

feltárás...” Az azóta eltelt évek szakmai és főleg szakmán túli eseményei következtében ez a mű utólag kap egy politikai dimenziót is. Aki megértő szándékkal olvassa a tanulmányokat, az felismerheti bennünk a napi politikától való távolságtartás mellett a mindkét oldalon (román és magyar oldalon) rögzült mítoszok oszlatásának, egy egészségesebb székelyügyi közgondolkodás előmozdításának szándékát.

Szász Zoltán

Délkelet-európai migráció 1950-2010 között – demográfiai adatokban

Fassmann, Heinz: Migration in und aus Südosteuropa – Ein demographischer Überblick. = Südosteuropa Mitteilungen. 55. Jg. 2015. 1. No. 7-20. p.

Az időszaki helyi mérések felhasználásával készült, hézagpótló statisztikai tanulmány a közvetve-közvetlenül határos nyugati országok (Német- és Olaszország, Ausztria, Svájc) felé mozgó délkelet-európai migráció folyamatait, dinamikáját és jellegzetességeit vizsgálja a második világháborút követő évektől napjainkig. Délkelet-Európát mint térséget a volt jugoszláv tag-, illetve utódállamok mellett a további balkáni államokkal, valamint Magyarországgal és Romániával határozza meg. A vizsgálat tétje, hogy a migrációs volumen számaival is tükröt tartson a makrorégió leszakadási tendenciái elé, melyek 1990-ig a létező szocializmus hátrányos gazdasági-politikai viszonyaiból következnek, a rendszerváltás után pedig – országcsoportonként eltérő mértékben és formában – a felhalmozott elmaradásokkal folytatott küzdelem, a transzformációs folyamat zavaraival függnek össze.

A tanulmány kiindulásképpen a vizsgált szféra demográfiai alapfolyamatait veszi szemügyre. Kimutatásában Délkelet-Európa 1950-1990 között – az időközben már meginduló migrációs folyamat közepe – még 36% értékű népességnövekedés könnyelhet el (az 1950. évi 58-cal szemben 1970-ben 70, 1990-ben pedig 79 milliós értékkel; éllovas a maga közel háromszoros, jó 2 milliós teljes növekedésével: Albánia), ami csakis a természetes szaporodás, ráadásul már az elván-

dorlásokkal csökkentett eredménye. A lakosság szám az 1990-es nagyságrenddel ugyanakkor már tetőzik, s a trend ezt követően visszafordul. A szint három posztjugoszláv állam (Macedónia, Montenegró, Szlovénia) kivételével, ha eltérő mértékben is, mindenütt esik: 2011. évi állapot szerint markánsabb, 7-10% közötti csökkenés mérhető Bulgáriában, Romániában, Szerbiában, illetve Albániában; Koszovó 2001-ben először mért népszámlálási eredményeihez képest prezentálja a maga -10%-át. A váltást önmagában a még annyira lassuló, a nyugat-európai szintekhez közelítő természetes szaporodás állása nem támasztja alá, a háttérrel a dinamizálódó migrációs mozgásokban kell keresnünk.

Szerző egyféle, Délkelet-Európa és a bekonferált nyugat-német, olasz, osztrák, svájci „közel-nyugat” között kialakuló „közös migrációs térről” beszél, ahol Délkelet-Európa e nyugati zóna demográfiai „hátszínját”, erőtartalmát képezi. Mármost évtizedes bontású (reziduális módszerrel készített) táblázata a globális („nemzetközi”) migrációs számokat veszi végig a vizsgált térség országai szerint, azaz úgy tűnik, mintha a délkelet felőli bevándorlás befogadását le is fedné a jelzett zónával. A tabella sok, igen érdekes számot jelez, már 1989/90 előtről. (Kis kommentárjaink vagy kérdőjeleink többnyire kiegészítések a szerző által közöltekhez képest – K.S.)

A migráció alakulását illetően a rendszerváltás előtt alapvetően a 60-as évek Jugoszlávia-NSZK között egyezményes formában zajló vendégmunkás-foglalkoztatásáról, később a nemzetközi olajválság kihatásairól van, olykor viszont háborús viszonyok hatnak közre (Magyarország: 1956, a 90-es évek jugoszláviai háborúja). Könnyen értelmezhető a 60-as évektől az ezredfordulóig együttvéve milliányi görög elvándorló-tömeg nagyságrendje a gazdasági-politikai instabilitással. Az 50-es évek viszonylatában maradnak bizonyos homályok, mint például: hova is indult akkoriban 162 ezer bolgár vagy 140 ezer horvát? Mit fed a magyar rubrika 150 ezres adata, ha csak az 1956-os menekült-áradat körében magasabb értéket tartunk számon? Szerző a Bosznia-Hercegovinánál mutatkozó 177 ezres számra a régió belüli migráció paradigmája jegyében maga adja meg a választ: átmennek Horvátországba vagy Szerbiába. (Hasonló helyzetre utal a 80-as évek Romániájánál jelentkező 411 ezres érték, melynek valamekkora hányada a Magyar-

országokra történő áttelepedést takarja, miközben innen jó 200 ezer fő távozik nyugatra.) – A vasfüggöny utáni, Albániától Szerbiáig átfogóan magas, egyenként 400 ezer körüli migrációs számok már inkább önmagukért beszélnek. Bosznia-Hercegovina jó 1 milliós vagy Koszovó 200 ezres, százalékarány szerint kiugró kibocsátása, persze, főként a háborús menekült kategórián belül értelmezhető. Az elvándorlás az ezredforduló után is folytatódik – mintegy félmilliós szinten Szerbiában, 200 ezer alatti nagyságrenddel Magyarországon, illetve Bulgáriában.

*

A tanulmány migrációs fő tabellája a téma egyedi nyilvántartásának kialakulatlansága híján az ezredfordulót megelőző időszakokról többnyire kikövetkeztetett számokat közöl. A nyilvántartási helyzet a kibocsátó országok vonatkozásában – az egy Szlovéniát kivéve – azóta sem javult, a befogadási oldalon azonban jelentős előrelépések könyvelhetők el. Így, ha kibocsátó oldalon nem is, a befogadó országok statisztikai készültsége mentén már aránylag egzakt formában megfoghatók a konkrét térségre vonatkozó adatok. Szerző (mint a bécsi egyetem tanára) szemléltetésképpen egyetlen befogadó államra: Ausztriára szorítóképet rajzol a 2000. utáni folyamatról. Idevonatkozó táblázata a 2004-2013 közötti időszakból kiugró számokat jelez Romániára (ca. 39 ezer), Magyarországra (30 ezer), Szerbiára (23,5 ezer), szerényebbeket Bosznia-Hercegovinára (ca. 14 ezer), Bulgáriára (ca. 10 ezer) vonatkozólag, s ezekhez képest felényi, sőt harmadolt, azaz ötezer körüli értékeket mutat ki Horvátországból, Macedóniából és Szlovéniából is. Ez összesítésben 138 ezer fő, ami Ausztria 2004-2013 közötti teljes migrációs növekményének (337 ezer) 41%-át adja, miközben a trend növekvő: a 2013-ra vonatkoztatott részarány önmagában az 50%-ot meghaladja (itt a 8,5 ezres magyar összetevő egészen kiugró). Ausztria migrációs fő vonzásköre a legaktívabb négy kibocsátó országgal markánsan rajzolódik ki.

Szerző megpróbál a felszín alá is lehatolni az érkezők életkor vagy iskolázottság szerinti differenciálása nyomán nyerhető részletekkel. Az itt már túlon túl elaprózódó elemekből kinyerhető a fiatalabb korosztályok erőteljesebb aránya, ami a munkamigrációs összetevő jelen-

tős súlyára vall. Kevésbé követhető nyomon a „brain drain”-effektus az iskolázottsági és foglalkoztatottsági szintek egybevetése során. A bevándorlók az esetek többségében ugyanis végzettségi szint alatti tevékenységeket folytatnak, e tekintetben tehát a migrációs célkitűzés kevésbé szakmai, mint inkább megélhetési szempontokkal motivált (vagy legalább ez a végeredménye), s a kép legelőször is a kibocsátó helyek bizonyítványát állítja ki mind a szakfoglalkoztatási helyzet, mind a megélhetési viszonyok oldaláról, a másik térfélen is megengedhetetlen tékozlás folyik a felhalmozott tudással. E vonatkozásban a tanulmány felveti egy „migráció-menedzsment” lehetőségének kérdését a humán tőke teljesebb értékű, következetesebb hasznosítása érdekében.

Tanulmánya záró részében a szerző a belgrádi akadémiai gazdaságkutató intézet bevonásával végzett interjúk kutatásáról számol be, mely a szerbiai viszonylatú migrációs várakozásokat érinti. Ezek a várakozások a még távlatban gondolkodó korosztályoknál egyértelműen jelzik a jóléti államokban remélt – valós lehetőségeiben olykor túlbecsült – életminőség, az anyagi biztonság, a szociális háló s nem utolsósorban a köznyugalom vonzerejét. Az esetek egy részében nem feltétlenül hosszú távú kitelepedés elképzeléséről van szó, a megkérdezettek tulajdonképp a visszatérésben és – talán szintén naiv elképzeléssel – esetleges megakarításaik hazai befektetésében gondolkodnak.

Komáromi Sándor

Egy sváb asszonysors krónikás balladája a bácskai háborús pusztulásról

Johannes Weidenheim: Pannon regény. Ford., utószó: Komáromi S. Bp. 2017.

A német nyelvű irodalom nem egy kimagasló életműve a határokon átnyúló nyelvetterületi peremeket vagy a távolabbi nyelvszigeteket reprezentálja. Ezek sorában örvendetes módon számon tarthatunk olyan régiókat, amelyek a történelmi Magyarország határai között jöttek létre, és fejlődésük során ezer szállal kötődtek a magyar élethez, amitől